

RAUL RAUNIĆ: FILOZOFIJA I POLITIKA: OGLEDI O PRIJEPORIMA ZAJEDNIČKOG DJELOVANJA¹

ANA DARIA BOKAN
Filozofski fakultet,
Sveučilište u Zagrebu
anadariabokan@gmail.com

Filozofija i politika zbirka je ogleđa u kojoj Raul Raunić pomoću nekoliko primjera iz povijesti filozofije nastoji prikazati trenutak kada nastaje filozofija politike, čime se ona dosad bavila, čime bi se mogla i trebala baviti te koji je uopće odnos između filozofije i politike. Prije svega, Raunić iznosi definiciju obaju pojmova, važnu u kontekstu diskursa – filozofija je „refleksivna općost”,² tj. alat kojim promišljamo bit univerzalnih ljudskih pitanja. Raunić se koristi definicijom Hanne Arendt prema kojoj je politika „moć zajedničkog djelovanja kojim različite ljude dovodimo u stanje relativne jednakosti”. Takva definicija politike važna je u kontekstu zbirke ogleđa iz više razloga. Naime, zbirka je podijeljena u dvije veće tematske cjeline: prva je „Filozofski um i historijsko iskustvo”, a druga „Vrijednosni pluralizam i zajednički život”. U prvoj tematskoj cjelini Raunić iznosi dvije značajne filozofije politike, a to su filozofija Jean-Jacquesa Rousseaua i Edmunda Burkea. Filozofije politike obaju filozofa mogu se prikazati i objasniti preko odnosa njih dvojice spram Francuske revolucije – naime, dok se Rousseauova teorija smatra filozofskim temeljem Francuske revolucije, Burkeova je filozofija njena prva ozbiljna konzervativna kritika.³ Doduše, čitajući dio o Rousseauovoj filozofiji politike, Raunić zapravo više stavlja naglasak na razmatranje pitanja ljudske prirode, ljudske slobode, odnosa jednog čovjeka spram drugog i legitimacije političkih institucija. Rousseauovu važnost za novovjekovnu filozofiju (politike) lako uočavamo u sljedećoj rečenici:

„Nijedan filozof prije Rousseaua, a samo Marx i Nietzsche nakon nje-
ga i na njegovu tragu, nije tako radikalno doveo u pitanje modernu
civilizaciju i njezin tijek.”⁴

1 Raunić, Raul, *Filozofija i politika: ogledi o prijedporima zajedničkog djelovanja*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2021.

2 Isto, str. 9.

3 Usp. isto, str. 20.

4 Isto, str. 31.

Rousseau vrlo izravno prvi postavlja dijagnozu modernog doba: interesi su nadvladali vrline, a korist je nadvladala moral. Posljedice su rascjepljivanje individualnosti, ukidanje svake neovisnosti i postavljanje svakog čovjeka nasuprot drugome. Sve ovo kasnije Marx naziva *otuđenjem*, a već Rousseau, ako ne pojmovno, onda svakako konceptualno, nagovještava. U odnosu na Hobbesov i Lockeov klasični kontraktualizam, Rousseau ima svoje sumnje, pa postavlja granice kontraktualizma koje se odnose na legitimaciju političkog poretka – individualni pristanak njezin je nužan, ali ne i dovoljan uvjet.⁵

Nadalje, Rousseau se ne može pomiriti s tadašnjom ustaljenom definicijom prirode, koju su stvarali filozofi pod utjecajem prirodnih znanosti, nego se zalaže za kreiranje novog pojma prirode koji bi bio rekonstrukcija Baconova koncepta transformacije filozofije u djelatnu znanost, Descartesova projekta metode čistog istraživanja i Galilejeva koncepta materijalističko-mehaničke kozmologije.⁶ U *Raspravi o izvorima i temeljima nejednakosti među ljudima*, Rousseau navodi dva modusa ljudske prirode: ljubav prema sebi (franc. *amour de soi*) i sebeljublje (franc. *amour-propre*).

„Ključna odrednica čiste ljudske prirode: *amour de soi-même* ili nevinina ljubav prema sebi i vlastitom samoodržanju, u socijalnom životu preobražava se u *amour-propre* ili sebeljublje koje ovisi o prosudbi drugih.”⁷

„Ne treba poistovjetiti samoljublje (*amour-propre*) i ljubav prema sebi (*amour de soi*), dvije i po učincima sasvim različite strasti. Ljubav prema sebi je prirodan osjećaj koji ima svaka životinja kada pazi na vlastito održanje i koji, u čovjeka upravljajući razumom i ublažavan samilošću, stvara čovječnost i vrlinu. Samoljublje je zavisano, patvoren osjećaj stvoren u društvu, koji ima svaki pojedinac kada mari za sebe više nego za druge, nadahnjuje ljude na sva zla što ih čine jedni drugima i koji je pravi izvor časti.”⁸

Drugim riječima, kada su ta dva modusa ljudske prirode u disbalansu, odnosno kada samoljublje prevladava, dolazi do nadvladavanja interesa nad vrlinama, tj. dolazi upravo do onog što Rousseau (što je ranije spomenuto) dijagnosticira u modernom dobu, a to je otuđenje.

5 Usp. isto, str. 41.

6 Usp. isto, str. 34.

7 Rousseau, Jean-Jacques, *Rasprava o izvorima i temeljima nejednakosti među ljudima*, prev. Foretić, Dalibor, Školska knjiga, Zagreb, 1978., str. 44.

8 Isto, str. 88.

S druge strane, drugi dio prve cjeline zbirke ogleđa, dio o Burkeovoj filozofiji politike, pretežitō prikazuje određeni historijski intelektualni, politički i društveni kontekst Burkeova političkog promišljanja i djelovanja. Gotovo svi njegovi tekstovi, rasprave, pisma i ogleđi izravna su reakcija na modernitet i na trenutna politička zbivanja, političke borbe i općenito društvena pitanja koja su se ticala ljudi u Engleskoj i Francuskoj, ali i u Irskoj i Indiji (na čija pitanja se Burke posebno osvrtao, a Raunić ih svakako izlaže u zbirci). Burke je u svom političkom promišljanju najviše prezao pred apstrahiranjem. Za njega je politika bila jedino filozofija u djelovanju, po čemu se politička teorija i politička pitanja nisu mogla svoditi na šture apstrakcije, nego isključivo na djelovanje *od krvi i mesa*. Iako je ranije već spomenuto da je Burke često smatran prvim ozbiljnijim konzervativnim kritičarom, u 19. stoljeću dolazi do ironičnog rascjepljivanja interpretacije njegova rada i političkih borbi, koje su često zapravo završavale porazom, u dvije suprotne interpretacijske struje – dok su ga jedni tumačili kao jednog od najvećih liberala, drugi su ga prozivali ocem konzervativizma. Do toga je djelomično došlo i zbog Burkeove metode legitimacije političkog autoriteta. Naime, u pokušaju legitimacije, on zauzima posrednički stav između dvaju sukobljenih uvjerenja koja su se tada nazivali „stari fanatici i novi fanatici”.⁹ Dok su stari fanatici zagovarali božansko pravo monarha, novi fanatici zagovarali su pučki izbor kao način legitimacije političkog autoriteta.

Osim toga, Raunić se osvrće i na Burkeovo promišljanje kontraktualizma. Burke je svakako prihvaćao ideju liberalnog kontraktualizma, odnosno ideju o ugovornom prijenosu prava. Međutim, njegovo poimanje pojma „ugovor” razlikovalo se od uobičajenog hobbesovskog ili lockeovskog. Njegova je ideja bila rekonstrukcija starog shvaćanja pojma ugovora u novi, koji bi se odnosio na historijsku formu života, odnosno „historijski ugovor”.¹⁰ Prema historijskom ugovoru država ne bi bila samo instrumentalna tvorevina iz koristi nego i zajednica koja omogućava civilizirani život.

„... historijski ugovor o političkom poretku nije izraz samo ljudske volje, nego je instanca i oprmjerenje prirodnih zakona ili nužnog poretka u svijetu.”¹¹

„Politički poredak može ostvariti svoju svrhu – opće ili javno dobro, samo ukoliko je dobro uređen.”¹²

9 Raunić, R. *Filozofija i politika*, str. 114.

10 Isto, str. 115.

11 Isto, str. 116.

12 Isto.

Burkeova ideja civiliziranog života nastalog u političkom poretku moguća je jedino pod uvjetom ravnoteže i skladnog odnosa svih njegovih dijelova i same cjeline. Burkeova analiza Francuske revolucije tijekom vremena dobivala je na značaju, iako se tada činila pesimističnom i odviše opreznom, na što je Burke govorio:

„Rani i promišljeni strah majka je sigurnosti.”¹³

U drugoj, većoj tematskoj cjelini ove zbirke ogleđa – cjelini o vrijednosnom pluralizmu i zajedničkom životu – Raunić se jednim dijelom bavi problemom tolerancije. Predstavlja i dva temeljna modela ili oblika tolerancije. Prvi od njih je liberalni model, koji se temelji na individualnim slobodama (primjerice, religijskim), a drugi je komunitarni model, koji se temelji na grupnim povlasticama. Zatim, Raunić postavlja nekoliko temeljnih pitanja u promišljanju tolerancije i definira tri metode opravdanja tolerancije:

„Zašto bismo neka djelovanja trebali tolerirati? Što je, jednom riječju, opravdanje tolerancije? Čini se da možemo razlikovati tri temeljna načina opravdanja tolerancije: opravdanje egoističnim razlozima, opravdanje spoznajnim razlozima, opravdanje moralnim razlozima.”¹⁴

Ono što je u ovoj zbirci ogleđa sasvim jasno naglašeno jest to da tolerancija čini nužni minimum u zajedničkom životu. Izostanak tolerancije rezultira međusobnom netrpeljivošću, odnosno omogućava beskonačne sukobe. Drugim dijelom te tematske cjeline Raunić propituje i politiku identiteta u svrhu istraživanja – ima li ona emancipacijski potencijal.¹⁵ To čini definiranjem značenjskih okvira politike identiteta i njezinih temeljnih značajki te njezinim kritičkim prosuđivanjem.

„Moja je osnovna nakana propitati je li politika identiteta novi emancipacijski potencijal, koji u formalizam liberalne demokracije unosi zbiljski kulturni, socijalni i vrijednosni sadržaj grupnih identiteta, ili se pak radi o kategorijalno proturječnom i neodrživom projektu, koji razara autonomiju liberalno-demokratskog građanstva.”¹⁶

13 Isto, str. 143.

14 Isto, str. 151.

15 Usp. isto, str. 176.

16 Isto.

Naposljetku, Raunić dodaje i jedno zaključno, manje poglavlje unutar zbirke ogleđa koje na sadržajan način zaokružuje prethodne dvije veće temat-ske cjeline. Budući da je čitava zbirka svojevrsan historijski pregled mogućnosti ljudske slobode u političkim poredcima i pluralističkim društvima, opravdanje tolerancije, i uopće razlozi njezina postojanja, te prikaz načina legitimacije poli-tičkih autoriteta, u tom zadnjem dodatku zbirci Raunić navodi i opravdanje političke moći.

„Opravdani oblici moći su legitimni društveni i politički autoriteti. Pri tome činjenično prihvaćanje moći ili sociološka legitimnost ne znači istodobno i njezinu moralnu legitimnost.”¹⁷

U tom zaključnom poglavlju Raunić ponavlja i dodatno naglašava za-što legitimacija političkog autoriteta ne znači i njegovu moralnu vrijednost ili, kao što autor piše, moralnu legitimnost. Stoga, možemo reći da je zbirka ogleđa o zajedničkom životu i djelovanju značajan političko-etički i historijski pregled nekih od najvažnijih pitanja filozofije politike.

*„Rani i promišljeni strah
majka je sigurnosti.”*

EDMUND BURKE